

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 42 Volume: 9 Issue: 42

Şubat 2016 February 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

XX. YÜZYIL BAŞLARINDA KUŞADASI'NDA GİRİT MUHACİRLERİ* CRETE EMIGRANTS IN KUŞADASI IN EARLY 20TH CENTURY

Metin MENEKŞE**

Öz

XIX. yüzyılda Kafkasya ve Balkanlardan Anadolu'ya yönelik gerçekleşen göçlerin yanında, yüzyılın sonunda yeni bir göç dalgası ortaya çıkmıştır: "Girit Göçleri". Çalışmamız dâhilinde olan Kuşadası'na, 1897 yılından sonra gelmeye başlayan Girit muhacirleri için haneler yapılmasına ve onların ihtiyaçlarının giderilmesine gayret gösterilmiştir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden temin edilen 12 Ağustos 1906 tarihli arşiv kaydında, muhacirlerin iskânı için daha önceden kurulan Osmaniye köyünde Girit muhacirinin yerleştirildiği görülmektedir. Kuşadası'nın Alaca Mescit, Câmii-i Atik, Câmii-i Kebir, Hacı Feyzullah, Dağ ve Türkmen mahallelerinde meskûn, gayrimeskûn veya kirada kalanlar olmak üzere isimleri ve meslekleri ile birlikte muhacirler kaydedilmiştir. Tespit edilen bu son kayıtlarla birlikte 1906 yılında, Kuşadası'nın Osmaniye Köyü'ne ve 5 mahallesine ne kadar Girit muhacirinin yerleştirildiği ortaya konulmuştur. Bugün hâlâ 2.-3. kuşak Girit muhaciri Kuşadası'nda yaşamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Girit Muhacirleri, Kuşadası, Osmaniye Köyü, İskân.

Abstract

In the 19th century, besides the migrations that occurred from the Caucasus and the Balkans to Anatolia, a new wave of migration known as: "Crete Migrations" emerged at the end of that century. Ottoman administrators were undertaken to build homes for Crete Emigrants who started to arrive Kuşadası-which is included in our work- after 1897. In a recording obtained from the Prime Ministry Ottoman Archives, an archive recording dated August 12, 1906, some emigrants have been placed in a village of Osmaniye which was previously established for the resettlement of the emigrants. In the neighborhoods of Kuşadası called as Alaca Mescit, Camii-i Atik, Camii-i Kebir, Hacı Feyzullah, Dağ and Türkmen, the emigrants was recorded with their names and occupations as residential, non-residential or rent settlers. With the founded latest records, in 1906 how many Crete Emigrants were settled in Osmaniye village and 5 neighborhood of Kuşadası, has been revealed. Today, 2nd and 3rd generations of Crete emigrants are still living in Kuşadası.

Keywords: Migration, Crete Emigrants, Kuşadası, Osmaniye Village, Resettlement

Giriş

XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Osmanlı Devleti'nde Göç ve Göçmen Meselesi

Göç, kişilerin gelecek yaşantılarının tamamını veya bir kısmını geçirmek üzere, sürekli ya da geçici bir süre için bir yerleşim ünitesinden bir başkasına yerleşmek amacıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayını kapsayan sosyal bir değişim sürecidir¹. Toplumsal ve ekonomik değişim süreçlerinin hem bir sonucu hem de bir nedeni olarak da değerlendirebileceğimiz göç, her şeyden önce kendine özgü olan bir süreçtir. Bu sürecin en önemli unsurları; göçün kaynaklandığı yerleşim, göç eden kişiler ve bütün bu unsurları içine alan göç olgusudur². Tarih boyunca çok önemli bir toplumsal olgu olan göç, gönüllü veya zorunlu, kısa ya da uzun dönemli olsun, toplumların sosyal, kültürel, ekonomik ve politik biçimlenmelerini doğrudan etkileyen temel öğelerden birisi olarak kabul edilmektedir.³

Göç var olan sorunların nedeni değildir, olsa olsa bu sorunların çözümüne çare bulan bir olgudur. Göç dinamizmdir. Farklılıkların bir aradığıdır. Tabii ki bir yanı ile çatışma, rekabet ve paylaşım alanları yaratır; ama göç ortaya çıkan gerilim hallerinin çözümlerini mümkün kılacak enerjiyi ve sinerjiyi de yaratır. Göç toplumları canlı kılar ve etno-kültürel ve dinsel farklılıkların birbirleriyle iletişim kurmasını ve böylelikle üçüncü alanların ortaya çıkmasını sağlar. Göç, bu yönleri ile toplumsal ve siyasal barışın kurulmasında karar alıcılara olanaklar yaratır; göç ayrışmayı değil, birleşmeyi mümkün kılar. Ancak göçün güzelliklerini görmek, göç olgusunu gönül gözü ile ve akıl gözü ile bakmakla mümkün olabilir.⁴

* Bu makale, *Geçmişten Günümüze Girit: Tarih, Toplum, Kültür Uluslararası Sempozyum (16-18 Ekim 2015)*'da bildiri olarak sunulmuş olup genişletilmiş olarak burada ele alınmıştır.

** Arş. Gör., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, metinmenekse26@hotmail.com

¹ Göç tanımları için bkz., T. Akkayan, *Göç ve Değişim*, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 2573, İstanbul 1979, s. 21; Taylan Akkayan, "Türkiye'de İç Göçler ve Sorunlar", *Antropoloji*, Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sayı: 15/2002, s. 37; Cengiz Şahin, "Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme", *Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2 (2001), s. 59.

² A. İçduygu- T. Ünal, *Türkiye'de İç Göç*, İstanbul 1998.

³ Mustafa Mutluer, *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli/Tavas-*, İstanbul 2003, s. 10.

⁴ *Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*, (Derleyenler: M. Murat Erdoğan-Ayhan Kaya), İstanbul 2015, s. 5.

Göç olgusal olarak iyi ya da kötü olarak nitelenemez. Buna rağmen göçün dünya tarihine ve medeniyetin gelişmesine sağladığı katkıların daha fazla olduğu da bir gerçektir. Ancak kitlesel göç hareketlerinin kendi içinde riskler barındırdığı, zaman zaman da çatışmalara kaynaklık ettiği de gerçekliğin bir başka yüzüdür. Burada belirleyici olan göçe maruz kalan toplumun göçmene yaklaşımı ile göç edenlerin gösterecekleri çabalardır. Ortaya çıkacak katkılarda da sorunlarda da iki tarafın da payı bulunur.⁵

Türkiye, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e, iki yüzyıldan uzun bir süreyle göç alan başlıca bölge ülkesidir. Gerçekte bu, Türkler'in; önce Orta Asya'dan ve Anadolu'dan Balkanlar'a, Kafkasya'ya, Kırım'a ve Ortadoğu'ya, ardından da bu topraklardan Anadolu'ya gerçekleşen en az iki bin yıllık "göç trajedisi"nin son perdesidir. Bu son perdede, asli unsur Türkler (ve çoğu akrabalık bağlarıyla kendilerine eklenen diğer Müslüman unsurlar), Orta Asya'dan sonra en az 450 yıl "vatan" tuttıkları toprakları, büyük ölçüde terk etmek zorunda kalmışlardır.⁶

Osmanlı döneminde "Müslümanlar"ın gerçekleştirmek zorunda kaldığı göç hareketlerinin başlıca "itici" nedenleri, yaklaşık olarak aynı ve ortak: Savaşlar, katliamlar, yağmalar, tecavüzler, baskı ve ayrımlar, tecritler, sürgünler ve zorla asimilasyonlar...⁷ Bu "itici" nedenlerle Osmanlı toprakları üzerinde ilk göç hareketleri başlamıştır.

Osmanlı'nın XVII. ve XVIII. yüzyıllardan itibaren Balkanlar'da her toprak kaybedişinde, Türkler ve diğer Müslüman gruplar göçe zorlanmıştır. O kadar ki, bölge adeta bu grupların sürekli göç dalgalarıyla çalkalanmıştır.⁸

Osmanlı ülkesi XIX. yüzyılın başlarında savaşlar nedeni ile büyük nüfus kayıplarına uğramıştır. Nüfus, toprak kaybına rağmen 1880'lerde 1850'lere nazaran %40 artmıştır. Bu artışların büyük kısmı göçler sayesinde olmuştur. Bugün Türkiye nüfusunun en azından %30-35'i göçmen veya göçmen çocuğu ve torunlarıdır.⁹

Balkanlar, Kırım ve Kafkasya'dan Anadolu'ya yönelik gerçekleşen göçler, XIX. yüzyıl boyunca gözlemlenen en büyük demografik gelişmedir. Bütün bu nüfus hareketi, günümüz Türkiye sınırı dâhilindeki kırsal kesimin nüfus yapısını azımsanmayacak derece etkilemiştir.¹⁰ Girit göçmenlerinin de dâhil olduğu 1878-1900 yılları arasındaki göçler, sayıca diğer yıllardaki göçlerden daha fazla olup, bu göçler Anadolu'nun toplum yapısındaki değişimlere yol açan ilk etkileri yapmış ve bugünkü yapının oluşmasında temel görev görmüştür.¹¹

Göçler birçok yeni tipte insanı Anadolu'ya getirdikleri gibi iş hayatında, yaşam şeklinde ve hatta dünyaya ve topluma bakış açısında değişik yaklaşımlar getirmişler ve o nispette bu insanlar Anadolu halkından yeni şeyler öğrenmişlerdir. Ortaya eski ismini muhafaza etmiş ama gerçekte yeni bir toplum ortaya çıkmıştır. Toplum içinde kişiler arasında karşılıklı görüş, adet vs. etkinliklerini kolaylaştıran birçok gelişme de yardım etmiştir.¹²

Balkan göçmenleri genelde oldukça gelişmiş bir tarım bilgisine sahip oldukları için yeni usuller ve ziraat makinaları kullanmaya yatkındılar. Tarımsal alanda Anadolu'ya yeni ürünler ve teknolojiler getirmişlerdir. Patatesin girişi, Anadolu'da arabanın kullanışı gibi önemli gelişmelerde etkileri olmuştur. Çerkez grupları da geldikleri yerlerde et ve süt üretimi için hayvancılığın gelişmesine yardımcı olmuşlardır.¹³

1. XIX. Yüzyıl Sonu İle XX. Yüzyıl Başında Kuşadası'nın İdari Durumu

XIX. yüzyılda Kuşadası; Aydın Vilayeti'nin İzmir merkez sancağına bağlı ve İzmir'in 80 km kadar güneydoğusunda kendi ismi ile anılan körfezin içinde ve bir tepenin (Kilise veya Kese Dağı) eteğinde kurulmuş bir kaza merkezidir.¹⁴

Kuşadası, Sığla Sancağı'nda, XVII. yüzyıl ortalarından itibaren önceleri sancağın kaza merkezi, sonra sancağa bağlı bir kaza olarak görülmektedir. XVIII. yüzyıldan sonra Sığla Sancağı'nın bir kazası olarak

⁵ Aynı eser, s. 5-6.

⁶ Halim Çavuşoğlu, "Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri", *bilig*, Bahar 2007/Sayı: 41, Ankara 2007, s. 145.

⁷ Dışişleri Bakanlığı, *Dış Türkler (Belgeler)*, T.C. Dışişleri Bakanlığı AZEM Dairesi, Ankara 1969, s. 645.

⁸ Aleksandre Popovic, *Balkanlar'da İslam*, (Türkçesi: Komisyon), İstanbul 1995, s. 186.

⁹ *Türkiye'nin Göç Tarihi*, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler, s. XXXIII; McCarty, 1878-1911 yılları arasında Anadolu nüfusunun %50 düzeyinde arttığını hesaplamıştır. Bu nüfusun yılda yüzde 1.5 büyümesi demektir. Bkz. İlhan Tekeli, *Göç ve Ötesi*, İstanbul 2013, s. 49.

¹⁰ Selçuk Akşin Somel, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Kimliği", *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, (Haz: Nuri Bilgin), İstanbul 1997, s. 77.

¹¹ Faruk Kocacık, "1878-1900 Yıllarında Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçlerin Anadolu'daki Sürekli Yerleşme Yerleri ve Toplumsal Yapıya Etkileri", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç (20-22 Kasım 1996, Mersin)*, Ankara 1997, 142.

¹² Aynı yer.

¹³ İlhan Tekeli, "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân Sorunu", *Toplum ve Bilim*, Sayı:50, Yaz 1990, İstanbul, s. 58.

¹⁴ Şemsettin Sami, "Kuşadası Maddesi", *Kamusu'l-Âlam*, Cilt V, İstanbul 1314, s. 3740.

hemen her kaynakta zikr edilmektedir.¹⁵ XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin mülki idaresi, 8 Kasım 1864 tarihinde çıkarılan İdare-yi Vilayet Kanunu'na göre yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemeler özellikle 1867 ve 1871 yıllarından sonra hız kazanmıştır. Bu kanuna uygun olarak, Aydın Vilayeti oluşturulmuştur. Bu yeni vilayetin Aydın, İzmir, Menteşe ve Saruhan olmak üzere 4 sancağı vardır. Kuşadası da bu değişiklikten nasibini almış ve Sığıla Sancağı'ndan ayrılarak İzmir Sancağı'na bağlı bir kaza haline gelmiştir.¹⁶

Kuşadası'nın idari durumu XIX. yüzyıl sonunda birkaç değişikliğe uğramakla birlikte büyük oranda önceki durumunu devam ettirmiştir. 1897-1908 yılları arasını kapsayan Aydın Vilayeti salnamelerinde Kuşadası'nın İzmir Sancağı'na bağlı olup 29 köyü ve Ayasuluğ adlı bir de nahiyesi olduğu görülmektedir.¹⁷

1908 yılına gelindiğinde Kuşadası'na bağlı köy sayısının arttığı görülmektedir. Köy sayısı 29'dan 32'ye çıkmıştır. Kuşadası kaza merkezine bağlanan bu yeni köylerden biri de Osmaniye köyüdür.¹⁸ Osmaniye köyünün kurulması ile ilgili gerek dönemin basınından gerekse arşiv kayıtlarından bilgi edinilebilmektedir. Bununla ilgili detaylı bilgi Girit muhacereti içerisinde verilecektir.

2. XIX. Yüzyılda Kuşadası'na Göçler

Kuşadası, XIX. yüzyıl boyunca dışardan gelen muhacirlere ev sahipliği yapmıştır. Bu yüzyılın başlarında gelenler, 1821 yılında ortaya çıkan Yunan isyanı sonrasında gelen Mora Türkleridir. Mora Türkleri, kazaya ilk geldiklerinde yerel halk ile anlaşmazlık yaşamışlardır. Özellikle Türkçe konuşamamaları nedeniyle yerel halk, onları her türlü alış-verişten uzak tutmuştur. Kız alıp verme hoş karşılanmamıştır. Hatta kendilerine ait başka bir mezarlık oluşturmuşlardır.¹⁹

Kuşadası'na diğer bir göç hareketi Rumeli'den olmuştur. Bunlar, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra gelen göçmenlerdir. Bulgarların yaptıkları baskı ve mezalimler sonucu, Rumeli halkı Balkanlardan kitleler halinde içe dönük olarak göç etmek zorunda kalmışlardır. Kara, deniz ve tren yolu ile İstanbul'a gelen Muhacirler, buradan Anadolu'nun çeşitli vilayetlerine sevk edilmişlerdir. Muhacirlerin en önemli sevk yerlerinden birisi de Aydın Vilayeti ve onun merkezi İzmir olmuştur. İzmir'e gelen göçmenler, burada kendileri için kurulan mahallelere ve köylere yerleştirilmişlerdir.²⁰

Kuşadası'na Kırım ve Kafkasya'dan da göçmenler gelmiştir. Özellikle 93 Harbi sonrasında Çerkez göçmenlerin Kuşadası'na geldikleri görülmektedir.²¹ Yine 1883-1884 yıllarında göçebe aşiretlerin Kuşadası'na iskân edildikleri görülmektedir. Bu anlamda 1586 kişi iskân edilmiş ve bunlara 254 hane inşa edilmiştir.²²

Yüzyılın sonunda Kuşadası, yeni bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır. Bu sefer, Girit adasından gelen Müslüman halk Kuşadası'nda yeni yurt edinme arayışı içerisine girmiştir.

3. Kuşadası'na Girit Göçleri

XIX. yüzyıl sonunda Kuşadası'na gerçekleşen önemli bir göç hareketi de Girit Adası'ndan gerçekleşen göçlerdir. Özellikle 1897-1898 yıllarında Girit'te Rum asilerce gerçekleştirilen yağma ve katliam olayları sonrasında can güvenlikleri kalmayan Müslüman halk, başta Anadolu vilayetleri olmak üzere Rodos, İstanköy, Beyrut, Halep, Şam ve Bingazi'ye göç etmek zorunda kalmışlardır. Anadolu'da Girit muhacirlerinin sevk edildiği önemli merkezlerden biri Aydın Vilayeti ve vilayetin merkezi İzmir olmuştur. Osmanlı yönetimi, muhacirlerin özellikle Girit iklimine yakın yerleri tercih etmelerini de göz önünde bulundurarak İzmir'e gelen muhacirleri Bodrum, Marmaris, Söke ve Kuşadası'na yerleştirmiştir. Çalışma dâhilinde olan Kuşadası'na, 1897 yılından sonra gelmeye başlayan Girit muhacirleri için haneler yapılmasına ve onların ihtiyaçlarının giderilmesine gayret gösterilmiştir.

1897 yılı sonrası Kuşadası'na gelmeye başlayan Girit muhacirlerinin ilk dönemde büyük sıkıntılar çektikleri görülmektedir. Özellikle iskânları konusunda herhangi bir gelişme olmamıştır. Muhacirler, uzun bir süre cami, okul ve medreselerde barınmışlardır.²³ Diğer taraftan başka muhacirler de gelmeye devam

¹⁵ Nezahat Belen, *1900-1973 Yılları Arasında Kuşadası'nın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Tarihi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı, İzmir 2004, s. 26-27.

¹⁶ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, I, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara 1988, s. 96.

¹⁷ *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, Sene-i Maliye 1326*, s. 548.

¹⁸ Serap Tabak, "Kuşadası Kazası'nın 1909-1914 Arası Sosyal ve Ekonomik Yapısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt/Volume XXV, Sayı/Number 2, Aralık/December 2010, s. 528-529.

¹⁹ N. Belen, *a.g.t.*, s. 96.

²⁰ A. Adil Öztürk, "Balkanlar'dan ve Girit'ten Kuşadası'na Göçler", *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyum Bildirileri (23-26 Şubat 2000)*, Edit. Dr. A. Şerifoğlu, İzmir 2001, s. 26; Bilal Şimşir, "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", *Bulgaristan'da Türk Varlığı Bildirileri (7 Haziran 1985)*, Ankara 1987, s. 48.

²¹ Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Ankara 1884, s. 183.

²² N. Belen, *a.g.t.*, s. 97-98.

²³ *Aynı eser*, s. 99.

etmiştir. Durum böyle olunca, muhacirler için hazırlanan geçici barınma yerlerinde izdiham yaşanmaya başlamıştır. Bu durumun kargaşaya hatta bazı hastalıklara (tifo vb.) yol açacağı endişesi ortaya çıkmıştır²⁴.

Cami, okul ve medreselere yerleştirilen göçmenlerin barınma ve yiyecek ihtiyaçları İzmir'de kurulan Muhacir komisyonu ile bu komisyona bağlı olarak, Kuşadası'nda kaymakamın önderliğinde kurulan muhacir komisyonu önderliğinde, hükümetten ve daha çok halktan toplanan bağışlarla karşılanmıştır. Ayrıca ilerleyen tarihlerde arazi yardımının yanı sıra ziraat aletleri, tohumluk buğday ve çiftlik hayvanı yardımı da yapılmıştır.²⁵

14 Ekim 1899 tarihinde, Aydın vilayetinde bulunan Girit muhacirleri için bir iskân düzenlemesi yapılmıştır. Buna göre, Aydın vilayeti dâhilinde meskûn ve gayrimeskûn olarak toplam 8.834 Girit muhaciri bulunmaktadır. Bunlar vilayetin çeşitli kazalarında bulunmaktadır. Kuşadası kazası merkezinde bulunan Girit muhacirleri 255 nüfus olup, bunlardan 250 nüfus yerleştirilmiş, kalan 5 nüfus ise yerleştirilememiştir.²⁶

15 Aralık 1899 tarihine gelindiğinde, Söke ve Kuşadası'nda henüz yerleştirilemeyen ve geçici olarak misafir edilen 400 nüfusluk Girit muhaciri bulunmaktadır. Bu muhacirler için, Söke ve Kuşadası arasında, Çanlı Dağı civarında, arazisi elverişli ve iklimi uygun olan bir yere köy kurulması gündeme gelmiştir.²⁷

Söke civarında yeni bir köyün kurulması ile ilgili olarak padişah iradesinden de söz edilmektedir. Bu iradede köyün yerinin tespit edilebilmesi için yöreye ilgili bir haritanın hazırlanması belirtilmiştir. Bu görevi icra etmek üzere yöreye Belediye Dairesi Reis Muavini Abdurrahman Efendi ile Kuşadası eşrafından Hasan Bey ve Aydın vilayeti başmühendisi Baranofiski Efendi gönderilmiştir.²⁸ Daha sonra bununla ilgili olarak 7 Ocak 1900 yılında basında çıkan bir haberde Kuşadası ve Söke kazaları arasındaki Çanlı Dağı civarında Girit göçmenleri için kurulacak köyün haritasının ve keşfinin tamamlandığı bildirilmiştir.²⁹

1901 yılına gelindiğinde köyü teşkil edecek göçmen konutlarının bir kısmının tamamlandığı ve 200 adet olarak planlanan evlerden 75 tanesinin bitmiş olduğu bildirilmektedir. Aynı zamanda yakın zamanda gerçekleşecek olan resmi bir törenle de göçmenlere tamamlanan konutların dağıtılacağı ilan edilmiştir.³⁰ Kuşadası ile Söke arasındaki Çanlı Dağı civarında teşkil edilen bu yeni köye *Osmaniye*³¹ isminin verilmesi uygun görülmüştür. Göçmenlerin şükranlarının bir ifadesi olarak köylere bu ismin verilmesini istedikleri belirtilmektedir.³²

Kaza merkezinde mektep, medrese ve camilerde geçici olarak barınan Girit muhacirleri içinde zanaat ve esnaf gruplarına yönelik birtakım girişimler de söz konusudur. Bunların iskân-ı muhacirin kanununa göre kaza ve kasaba merkezlerinde her on haneye bir hane gelecek şekilde yerleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu nedenle hükümet tarafından Kuşadası kaymakamlığına gönderilen bir telgrafta, Kuşadası'nda ne kadar meslek sahibi olduğu, bunların nerelerde yerleştiği ve kesin iskânları için uygun arsaların bulunup bulunmadığının bildirilmesi istenmiştir. Kuşadası kaymakamlığı tarafından, hükümete ve göçmen komisyonuna gönderilen cevapta, Kuşadası kazasında mektep, medrese ve cami odalarında geçici olarak 125 hanede 548 göçmen bulunduğu, bunların iskânları için gerekli olan arazi için araştırma yapıldığı, göçmenlerinin yerleşeceği arazinin bir kısmının boş arazi, bir kısmının ise depo yakınında ve Türkmen mahallesinde 10 parçada 50 dönüm kadar tarla ve boş araziden ibaret olduğu bildirilmiştir. Aynı zamanda bu arazilerin, sahiplerinin rızası ile her dönümünün 500 kuruşa alınabileceği ve bunun için de 900 kuruşa ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.³³

Muhacirlerin iskânı konusunda yürütülen bütün faaliyetlere rağmen hepsinin iskân edilmesi hususunda bir muvaffakiyet sağlanamamıştır. Nitekim Muhacirler, 4 Aralık 1900 tarihinde merkeze çekmiş oldukları telgrafta, birçok sıkıntı içinde olduklarını belirtmişler ve durumlarının düzeltilmesini, evlerinin

²⁴ BOA., DH. MKT. PRK., Dosya No: 2166/Gömlek No: 81, 1 Mayıs 1315/ 13 Mayıs 1899.

²⁵N. Belen, a.g.t., s. 100.

²⁶ BOA., Y. PRK. MYD., Dosya No: 22/Gömlek No: 55, 2 Teşrinievvel 1315/14 Ekim 1899.

²⁷ BOA., DH. MHC., Dosya No: 22/Gömlek No: 90, 23 Teşrinisani 1315/ 5 Aralık 1899; Ahenk, Sayı: 1015, 3 Kânunuevvel 1315/15 Aralık 1899; Tuncay Ercan Sepetçioğlu, *Girit'ten Anadolu'ya Gelen Göçmen Bir Topluluğun Etnotarihsel Analizi: Davutlar Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Halkbilim Anabilim Dalı, Ankara 2011, s. 131.

²⁸Ahenk, Sayı: 1155, 25 Mayıs 1316/7 Haziran 1900.

²⁹Ahenk, Sayı: 1035, 26 Kânunuevvel 1315/7 Ocak 1900; T. E. Sepetçioğlu, a.g.t., s. 133.

³⁰T. E. Sepetçioğlu, a.g.t., s. 134.

³¹"... Kuşadası'nda teşkil olunan karyenin *Osmaniye* namıyla tevsi hakkında..." BOA., A. MKT. MHM., Dosya No: 525/Gömlek No: 30, 23 Cemazeyilahir 1322/4 Eylül 1904; S. Tabak, a.g.m., s. 529; Osmanlı Devleti'nde genel uygulamaya baktığımızda, göçmenler için kurulan köylere isim verme geleneğinin dönemin önemli bir uygulaması olduğu görülmektedir. Genelde isimler padişah adlarına veya devrin özelliklerine göre verilmiştir. II. Abdülhamit döneminde de bu görülmektedir. Bu dönemde muhacirlerin yerleştirildiği köylere; Hamidiye, Mecidiye, Orhaniye, İhsaniye, Sultaniye, Mahmudiye, Selimiye, Süleymaniye gibi isimler verilmiştir. Bkz. Ahenk, 16 Teşrinievvel 1317/29 Aralık 1901; T. E. Sepetçioğlu, a.g.t., s. 134-135.

³²T. E. Sepetçioğlu, a.g.t., s. 135; Elif Yeneroğlu, "Aydın Vilayeti Salnamelerinde Kuşadası Kazası", *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu Kitabı* (23-26.02.2000, Kuşadası), İzmir 2001, s. 222.

³³N. Belen, a.g.t., s. 100.

tamir olmasını, olmayanlara ev verilmesini talep etmişlerdir.³⁴ Muhacirlerin büyük bir kısmının iskân edilememesi meselesi 1906 yılına kadar devam etmiştir.

4. XX. Yüzyıl Başlarında Girit Muhacirlerinin Kuşadası'na İskânı

26 Ocak 1906 tarihinde 110 tane muhacirin mührünün bulunduğu bir arzuhal *Muhacirin İskân Komisyonu'na* sunulmuştur. Bu arzuhalde özetle muhacirler şunları dile getirmişlerdir:

"Aciz kullarınız, Girit'te baş gösteren olaylar neticesinde mecburen asıl vatanımızı terk ederek Kuşadası'na göç ettik ve padişahımızın merhametine sığındık. Padişahımızın muhacir kullarına ihsanının sonu yoktur.

Biz kulları 150 haneden ibaret olup 8 sene önce (1898) Kuşadası'na geldik. Fakat şüana kadar kendimiz için değil ailemizin geleceği için bir parça araziye, bir oda haneye sahip olamadık. Yerli ahalinin ahur olarak kullandıkları damlara varıncaya kadar hane süsü vererek kiralama yoluna gittik. Asıl vatanımızda, Girit'te kalan malımızı, mülkümüzü satarak elde ettiğimiz geliri burada hane kiralamak için tükettik. Burada bulunan halkın yardımına muvaffak olduk. İçimizde elinde parası olanlar ev satın aldılar. Fakat bunlar çok az sayıdadır. Büyük bir kısmımız yardıma muhtaç haldedir. Bizim gibi iyiliksever bir âleme ihtiyacımız vardır.

Biz, dört saat uzaklıkta bulunan bir yerden odun götürüp, günde beş kuruş kazanan ve Kuşadası gibi bir yerde bütün gün çalışmakla ancak bir ekmek parası tedarik edebilen biçare kullarız. Bu şartlara rağmen tekâlif-i milliye(vergi) ile mükellef tutulduk. Askere alınma kaidesince yerli ahali ile aynı tutulduk ve bu seneden itibaren (1906) silahlaltına davet edildik. Fakat çocuklarımızı ve ailemizi perişan halde bırakıp askeriyeye dâhil olmamız durumunda, onlar, kira vermeye kudretleri ve ödeme güçleri olmadığından onun bunun azarlamasına, aşağılamasına maruz kalacaklardır.

Bu durumun, Muhacir kullarının refah ve geleceklerini düşünen, cümlemize yardımlarını ve ihsanını esirgemeyen merhametli padişahımızın rızasına uygun olmayacağı haktır. Fakat böyle bir uygulamanın gerçekleşip gerçekleşmeyeceği yönünde bir açık ifade yoktur. Bundan dolayı, merhametli padişahımızın yüce inayetine sığınarak, ailelerimizin sokak aralarından kurtarılması ve iskânlarının sağlanması hususunda Kuşadası'nın münasip bir mevkiinde birer hanenin inşasını ve kullanıma açılmasını istirham eyleriz.

26 Temmuz 1906."³⁵

Muhacirler, komisyona vermiş oldukları bu arzuhal ile göç sürecini ve Kuşadası'nda karşılaştıkları manzarayı ortaya koymaktadırlar. Girit'ten ayrılmaya mecbur kalan ve Kuşadası'na hicret eden muhacirler, burada özellikle hane problemi ile karşı karşıya kalmışlardır. Yerel halkın kullandığı ahırların kullanımına kadar mevcut mekânları değerlendirmeye çalışmışlardır.

Muhacirlerin adada kalan mallarını sattıkları ve elde ettikleri gelir ile de Kuşadası'nda hane kiraladıkları görülmektedir. Aynı zamanda maddi durumu iyi olanların da hane satın alarak yerleşmiş oldukları tespit edilmektedir. Ancak bunlar sayıca azdır. Çoğunluk hala bir haneye yerleştirilememiştir. Diğer taraftan askere alınma ve vergi ödeme gibi mükellefiyetlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu konuda muhacirler, büyük sıkıntı içindedirler. Çünkü daha yerleşmemiş haldeyken bir de askeriyeye dâhil olmak onlar için daha sıkıntılı bir süreç olacaktır. Başta çocukları olmak üzere ailelerinin gelecekleri için durumlarının göz önünde bulundurulmasını istemişlerdir. En son olarak da ailelerinin sokak aralarından kurtarılmasını ve münasip yerlerde bulunan hanelerde yerleştirilmelerini istirham etmişlerdir.

Arzuhalin sonunda yer alan 110 muhacirin ismi ve geldiği şehir ile ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Kandiyeli Velaki Ali	Kandiyeli Yoğurtçu .....?	Kandiyeli Çizmecaki Halil	Kandiyeli Odabaşaki (mühür)	Estiyeli Ağazaki (mühür)
Hanyalı Nazikzâde Hasan (imza)	Kandiyeli Salih Tabaki (imza)	Kandiyeli Zimkaki Ahmed (mühür)	Estiyeli Kandilakitaki? Halil (mühür)	Kandiyeli PenyakiAhmed (mühür)
Kandiyeli Hacı Hasanaki Ali (mühür)	Estiyeli Tahiraki Tahir bin Mustafa (mühür)	Estiyeli Zikalaki? (mühür)	Estiyeli Zikalaki? İbrahim (mühür)	Kandiyeli Hacı Mercan oğlu Hasan (mühür)
Kandiyeli Memişoğlu Hasan (mühür)	Meramilalı? Osmanalaki	Estiyeli Velaki Halil (mühür)	Kandiyeli dul kadın Zeynep (mühür)	Kandiyeli Dul Kadın Kamile 1321(mühür)
Estiyeli Mollazaki Osman (mühür)	Kandiyeli Harhalidaki Seyid	Estiyeli Kapsalaki (mühür)	Hanyalı Hacı Süleymanaki Hacı Ahmed	Estiyeli Yunusaki Mehmed (mühür)

³⁴Aynı eser, s. 99.

³⁵B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:2, 13 Temmuz 1322/26 Temmuz 1906. Belgenin sonunda 110 muhacire ait mühür bulunmaktadır. Arzuhalin orijinal hali için bkz. Ek-1.

³⁶B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:2, 13 Temmuz 1322/26 Temmuz 1906.

Estiyeli Mervaki Hüseyin	Resmolu Arab Ağazaki Hasan	Kandiyeli Sograki?	Kandiyeli Memişaki Hüseyin	Kandiyeli Tırıntaki İbrahim
Estiyeli Hocaki İbrahim (mühür)	Kandiyeli Harhalidaki Mehmed Ali (mühür)	Kandiyeli Musazâki Şaban bin Musa (mühür)	Resmolu Börekçizaki Hüseyin (mühür)	Kandiyeli Hacı Hasanaki Cafer
Kandiyeli Memişaki Mehmed (mühür)	Kandiyeli Tellal Ömeraki (mühür)	Estiyeli Arnavudaki Mustafa	Estiyeli Sideraki? İbrahim (mühür)	Kandiyeli Meramilonaki Bakona? veyanaki? Mustafa(mühür)
Kandiyeli Kokotaki? Ali (mühür)	Kandiyeli Hacı Mustafadaki (Mühür)	Kandiyeli Harhalindaki (mühür)	Kandiyeli Papagano? Hüseyin	Kandiyeli Kokodaki İbrahim
Kandiyeli Çavuşaki (mühür)	Kandiyeli Osmanaki (mühür)	Kandiyeli Şeyh Galaki İbrahim	Estiyeli Hafızaki (mühür)	Kandiyeli Çavuşaki Halil
Estiyeli Hüseyin Razvanaki?	Estiyeli Razvanaki İbrahim	Kandiyeli Biladaki? Memiş	...Ahmediyaki Muharrem	Kandiyeli BahrakiAhmed
Kandiyeli Odabaşaki (mühür)	Kandiyeli Bıçakçı (mühür)	Estiyeli Murad oğlu (mühür)	Hanyalı Çamaki (mühür)	Meramilalı? Koçuşadalaki? (mühür)
Estiyeli Arnavudaki Sadık	Hanyalı Çam İbrahim (mühür)	Estiyeli Arnavudaki (mühür)	Kandiyeli İrasinaki? (mühür)	Estiyeli Kadı Oğlaki Receb
Girit Estiye Muhacirlerinden Hüseyin	Girit Kandiyeye Muhacirlerinden Musasaki (mühür)	Estiyeli Bilalaki Şabanoglu Hüseyin	Estiyeli Razvanaki Mustafa	Kandiyeli Berberaki Salihoğlu Mustafa
Kandiyeli Mevlüdaki Hüseyin	Estiyeli Dellalaki Mehmed	Estiyeli Dellalaki (mühür)	Estiyeli Mehmed..... Numanopola?	Zevcesi Estiyeli Fatmaki Halime?
Estiyeli Berberaki Osman	Estiyeli Razvanaki Ahmedoğlu Hüseyin	Estiyeli Balabanaki? Mustafa	Kandiyeli Molla Salaki Demir	Estiyeli Abdullahoğlu Osman
Kandiyeli Bacadaki Halil	Kandiyeli Bacadaki? (mühür)	Kandiyeli Yarasanaki? (mühür)	Girit Estiyeli Mazlumaki (mühür)	Yerepetreli Mehmed.. Efendizade (mühür)
Kandiyeli Çavuşaki (mühür)	Estiyeli Molla Mehmedaki Osman	Kandiyeli Çavuşaki (mühür)	Estiyeli Kadmaki Osman	Estiyeli Perişanaki Hüseyin
Estiyeli Türkaki Halil	Estiyeli Türkaki Seyid	Estiyeli Kandilakopola? Merim?	Kandiyeli Cakaralaki Haydar	Kandiyeli Berber Paşaki (mühür)
Estiyeli Osman Oğlaki (mühür)	Estiyeli Kadmaki Halil	Kandiyeli Satıcaki? (mühür)	Kandiyeli Müteveffi? Zaryano İbrahim zevcesi Mehpare	Estiyeli Kandilakopola? Hatice
Estiyeli Teffaki? (mühür)	Estiyeli Molla Hastaki? (mühür)	Kandiyeli Curaki Hasan	Kandiyeli Curaki İbrahim oğlu (mühür)	Kandiyeli Hamal Hayrullah
Kandiyeli Balabanaki Hüseyin	Kandiyeli Yavaşaki Mustafa	Kandiyeli Tulhazade Hüsnü	Estiyeli Hermalaki Hüseyin	Kandiyeli Laşudaki (mühür)
R. 13 Temmuz 1322/M. 26 Temmuz 1906				

Arzuhal sonunda mühürleri bulunan muhacirlerin Girit adasının farklı şehirlerinden geldikleri görülmektedir. 110 muhacirden 56'sı Kandiyeli, 44'ü Estiyeli, 4'ü Hanyalı, 3'ü Meramilalı, 2'si Resmolu ve 1'i Yerepetreli'dir. Dolayısıyla Kandiyeye ve Estiye şehirlerinden gelen ahalinin daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca hane reisi muhacirlerin isimleri ve aile isimleri yer almaktadır. Bu bilgiler, özellikle bugün hala Kuşadası mahallelerinde yaşayan Girit muhacirlerinin torunlarının atalarının izlerini sürmeleri açısından çok önemlidir. Onların geçmişle bağ kurmalarında önemli kayıtlardır.

Muhacirlerin vermiş oldukları bu arzuhal sonrasında Kuşadası'nda onların iskânına yönelik girişimler hızlandırılmıştır. Nitekim 12 Ağustos 1906 tarihine gelindiğinde bir iskân düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenlemede Kuşadası merkezinde bulunan mahalleler ve Osmaniye köyünün esas alındığı görülmektedir. Kuşadası'nın Alaca Mescit, Câmii-i Atik, Câmii-i Kebir, Hacı Feyzullah, Dağ ve Türkmen mahallelerinde meskûn, gayrimeskûn veya kirada kalanlar olmak üzere isimleri ve meslekleri ile birlikte muhacirler kaydedilmiştir. Toplam muhacir sayısı 1385 kişi olup bunların 421 kişisi devlet eli ile Osmaniye köyüne yerleştirilmiş, 240 kişi kendi maddi imkânları ile hane satın almış ve 724 kişi ise kirada olup henüz bir haneye yerleştirilememiştir.

12 Ağustos 1906 tarihli düzenlemeye göre, ilk olarak kendi maddi imkânları ile hane satın alıp yerleşmiş olan muhacirlere baktığımızda, iskân mahalleri ve muhacir isimleri aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo 2. Kuşadası Mahallerinde Kendi İmkânları İle Hane Satın Alıp Yerleşen Girit Muhacirleri ³⁷							
Mahalle	Kişi/ Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Alaca Mescid Mahallesi	Mazlum Ağa	78	Bakkal		3	2	5
	Serdaraki Bayram Ağa	89	Kunduracı		1	2	3
	Okıdaki İsmail	104	Bakkal		3	2	5
	Zaryanaki Sadık Ağa	107	Amele		6	2	8
	Ali Yelükiyati? Oğlu İbrahim	150	Amele		3	2	5
	Yekûn	5			16	10	26
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Câmii-i Atik Mahallesi	Curaki Haydar Ağa	25	Amele		2	4	6
	Bekir oğlu Süleyman	40	Amele			2	2
	Berberaki Seyid Ağa	80	Bakkal		1	1	2
	Seyid Efendi oğlu Mustafa Efendi	81	Bakkal		2	1	3
	Bayuspaki Halil	100	Amele		1	1	2
	Fetidsaki? Mehmed Ağa	104	Bakkal		2	2	4
	Beladinaki Hüseyin	105	Amele		2	1	3
	Mısırlı oğlu Mehmed	158	Kahveci		2	2	4
	Selim Ağa	164	Jandarma		4	4	8
	Osmanaki Kadem bin Osman	173	Amele		1	2	3
	Dellalaki Ali bin Hüseyin	182	Amele		1	2	3
	Curaki Molla Hüseyin	183	Bakkal		3	2	5
	Sakadaki Mustafa bin Osman	186	Amelmande		2	2	4
	Molla Mustafa bin Derviş	254	Bakkal		4	2	6
	İzbudaki Ömer bin Abdullah	261	Amele		1	3	4
	Semerci Mustafaki İbrahim	282	Semerci		3	4	7
	İbrahim Dervişaki	284	Amele		3	1	4
	Hasanyaki Oğlu Mustafa bin Salih	306	Amele		1	2	3
Bayraktar oğlu Mustafa bin Mehmed	143	Rençber		2	3	5	
Yekûn	15			37	41	78	
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Hacı Feyzullah Mahallesi	Mutasarrudaki? Ahmed bin Receb	26	Fırıncı		5	3	8
	Razvanaki Hacı Hüseyin	45	Bakkal		1	1	2
	Musanaki Hüseyin	114	Amele		2	5	7
	Bayram Ağa bin Murad	119	Amele		1	2	3
	Halimboraki? Molla Mustafa	140	Bakkal		2	3	5
	Mustafa	149	Jandarma		1	1	2
	Tosunaki Nuri Ağa	150	Amele		2	3	5
	Yekûn	7			14	18	32
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Türkmen Mahallesi	Mezpotaki İbrahim	M	Amele		1	4	5
	Çavuşaki Hüseyin	34	Kahveci		3	2	5
	Helvacaki Ahmed	47	Bahçıvan		1	1	2
	Vasalutim? Ali bin Salih	80	Amele		2	1	3
	Hakıraki? İsmail	84	Bahçıvan		3	1	4
	Hakıraki Cemali bin Derviş	102	Amele		1	2	3
	Mazlumaki Ahmed bin Hüseyin	111	Amele		1	3	4
	Halil bin Mustafa	131	Bahçıvan		1	2	3
	Merayotaki? Musa bin Mustafa	155	Amele		2	1	3

³⁷ B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:18, 30 Temmuz 1322/12 Ağustos 1906. Orijinal belgeden örnek bir sayfa için bkz. Ek-2.

	Kadı oğlu Ahmed	169	Amele		3	1	4
	İmamaki Nazım	206	Kahveci		1	2	3
	Hocaki İbrahim bin Hüseyin	191	Amele		3	2	5
	Çorbacaki İbrahim	20	Jandarma		2	2	4
	Yekûn	13			24	24	48
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Câmii-i Kebir Mahallesi	Kalburcaki Hasan Usta	33	Pabuççu		2	2	4
	Yato? Mehmed Ağa	36	Bahçıvan		3	1	4
	Kantarçaki Molla Osman	46	Amele		2	3	5
	Sulaki Teymur bin Mes'ud	48	Amele		1	1	2
	Ali Reis	49	Kayıkçı		1	2	3
	Receb Veltodaki	38	Amele		2	1	3
	Numan oğlu Hacı Mehmed Ağa	75	Amele		1	1	2
	Hacı Şerifzâde Mustafa	76	Amele			3	3
	Molla Hüsnü	90	Kunduracı		1	1	2
	Halil Kuyudanaki Mustafa Efendi	93	Amele		2	1	3
	Yobraki? Molla Süleyman	145	Kahveci		2	3	5
	Hasan Hakkı Efendi	197	Kâtib		2	1	3
Yekûn	12			19	20	39	
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Dağ Mahallesi	Zirnakı İbrahim bin Yusuf	10	Amele		5	1	6
	Yorgancaki Mustafa bin Ahmed	50	Amele		1	3	4
	Yorgancaki Receb Efendi	55	Amele		3	1	4
	Hasan Razvanaki	86	Gemici		2	1	3
	Yekûn	4			11	6	17
	Genel Yekûn	60			121	119	240

Tabloda görüldüğü üzere ellerindeki maddi güç ile hane satın alıp yerleşen Girit muhaciri sayısı 60 hanede 240 muhacirdir. Toplam muhacir içinde 121 erkek ve 119 kadın muhacir bulunmaktadır. Çocuk kaydının ise yer almadığı görülmektedir. Bunların hane numaraları ile birlikte meslek bilgileri de kayıta yer almıştır.

12 Ağustos 1906 tarihli düzenlemeye göre, kiralama olmuş oldukları hanelerde geçici olarak kalan yani bir haneye iskân edilmemiş olan Girit muhacirleri ve bilgileri ise aşağıdaki tabloda olduğu gibidir.

Tablo.3. Kuşadası Mahallerinde Kiralanmış Oldukları Hanelerde Geçici Olarak Kalan Girit Muhacirleri³⁸

Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Hacı Feyzullah Mahallesi	Seletçi? Oğlu Hasan Efendi	5	Amele		2	2	4
	Osman Efendi bin Mustafa	10	Amele		3	3	6
	Balbanaki Hüseyin	12	Amele		2	3	5
	Mahmud oğlu Mustafa	30	Bakkal		1	3	4
	Kavalaki Hüseyin	36	Kasab		1	2	3
	Fıstıkçı Halim bin Hüseyin	38	Amele		1	2	3
	Kandilaki oğlu Halil	44	Amele		1	1	2
	Derviş oğlu Kakol?	65	Amele		1	3	4
	..... Efendi bin Mehmed İsa	96	Amele		3	1	4
	Hocakaki Salih	16	Amele		2	3	5
	Cafer bin Çelebi	132	Bahçıvan		4	1	5
	Çoban Mor? Ali	133	Çoban		5	3	8
	Perişanaki Mehmed bin Mustafa	145	Amele		2	3	5
	Tabaşaki Hasan	146	Faturacı?		1	2	3
	Hafızaki Osman bin Ali	155	Amelmande		1	1	2
	Hasan Nami Efendi	160	Kâtib		3	5	8
Miçraki Ahmed bin Hacı Mustafa	161	Amele		1	1	2	
Yekûn	17				34	39	73
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam

³⁸ B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:18, 30 Temmuz 1322/12 Ağustos 1906.

Türkmen Mahallesi	Behlülaki Ali	7	Debbak(ğ)	3	3	6	
	Osman Alaaki Ali	21	Kasab	2	4	6	
	Cemalaki Ahmed bin İbrahim	61	Amele	2	6	8	
	Mehmed zevci Nesibe binti İbrahim	66	Amele	5	1	6	
	Karabataki Hüseyin	67	Amele	1	1	2	
	İsmail bin Mehmed	68	Amele	1	1	2	
	Fizaki Mehmed	75	Eskici	3	4	7	
	Behlülaki Receb bin Osman	77	Kasab	2	1	3	
	Zikalaki? İbrahim bin Ali	85	Amelmande	3	3	6	
	Ramazan bin Bayram Ali	86	Ticaretçi (ahz-ı itâ ile meşgul)	2	1	3	
	Salim Kızı Reyhan binti Salim	87	-	4		4	
	Yavaşaki Mustafa	93	İmam	3	2	5	
	Subaşaki İbrahim bin Ahmed	101	Muzaf	1	2	3	
	Dıklaki Hüseyin bin Mustafa	106	Kasab	3	2	5	
	Dıklaki İbrahim bin Mustafa	107	Amele	2	3	5	
	Teymurcaki İbrahim bin Mustafa	112	Amele	3	2	5	
	Vasalaki Ahmed bin Mustafa	123	Amele	1	2	3	
	Molla Salıhlaki Teymur bin Salih	133	Amele	1	3	4	
	Molla Zâki Mustafa bin Hüseyin	135	Amele	3	4	7	
	Numanaki Mehmed bin Numan	139	Amele	3	2	5	
	Perişanaki Hasan	143	Amele	2	2	4	
	Merayotaki? Salim bin Hüseyin	156	Amele	3	1	4	
	Arab Hacı Ahmed bin Salim	159	Amele	1	2	3	
	Kadı oğlu Receb	168	Amele		3	3	
	Latoraki? Ali bin Razvan	184	Amele	5	3	8	
	Mazlumaki Hasan bin Hüseyin	204	Amele	1	2	3	
	Dilaki Halil bin Mehmed	205	Amele	3	1	4	
	Bayram Osmanaki bin Halil	207	Amele	2	2	4	
	Berişraki taki Hüseyin bin Mustafa	208	Amele	2	1	3	
	Zikalaki? Razvan bin Derviş	209	Amele	2	6	8	
	Memişaki Ahmed bin Mehmed	211	Amele	1	1	2	
	Tatbikaki? İsmail	212	Bahçıvan		1	1	
	Bekirlaki Salim bin Hasan	213	Amele	2	1	3	
	Mollazaki Mustafa bin Salim	214	Amele	1	3	4	
	Behlülaki İsa bin Osman	221	Çoban		1	1	
	Binaki Cıgerci Hasan	223	İşçi	2	2	4	
	Behlülaki Mehmed bin Hasan	226	Kunduracı	2	3	5	
Yekûn	37		77	82	159		
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Câmii-i Atik Mahallesi	Hacı Hasanaki bin Hasan	141	Amele	2	3	5	
	Bayramaki Halil bin Ahmed	4	Amele	2	3	5	
	Sakalaki İbrahim	7	Eskici	1	4	5	
	Demlaki? Mehmed bin Mehmed	8	Amele	2	3	5	
	Halil Hâki Efendi zevcesi yetimleri	26		2	3	5	
	Evliya oğlu Ali bin Abdullah	27	Amele	3	1	4	
	İbrahim Molla Sonyaki	36	Bahçıvan	3	2	5	
	Berberaki Mustafa	41	Berber	1	2	3	
	Mustafadaki Ali	72	Rençber		3	3	
	Molla Hüseyin bin Hasan	82	Berber	3	1	4	

Razvan Ağa	97	Kasab		5	3	8
İvazaki Ali Arif	103	Amele		4	2	6
Memişaki Mehmed	139	Hamal		3	3	6
Molla Mehmedaki Osman	150	Amele		2	1	3
Hacı Hüseyinaki oğlu Cafer	154	Balıkçı		2	2	4
Cuda Hasan Ağa	157	Kahveci		2	2	4
Mustafaki Hüseyin Usta Söke'ye gitmiştir	165			3	3	6
Kopaki Süleyman Ahmed	168	Amele		1	2	3
Fermaki Salih bin Kadem	174	Amele			1	1
Fermaki Osman	175	Amele		1	1	2
Mustafa Reis	177	Gemici		2	4	6
Fermaki Halil bin Kadem	178	Amele		1	2	3
Razvanaki	179			1	1	2
Numatoyolu? Fatma Hatun	180			4		4
Perişanaki Hüseyin	181	Amele			1	1
Yakuruncu? Nazif bin Hüseyin	184	.....?		2	1	3
Kandilakinaki Ahmed	185	Amele		2	2	4
Kambur Hüseyin	209	Balıkçı		4	3	7
Kadikadaki Ali	224	Berber		2	2	4
Muhasebecaki Cafer	258	Kunduracı		4	2	6
Hacı Alaki Eskici Hasan	270	Amele		2	4	6
Yunusaki Mehmed	276	Balıkçı		4	1	5
Berberaki Receb	279	Hamal		3	1	4
Velutaki Ali	281	Balıkçı		4	1	5
Zenci Şaban	287	Kahveci			1	1
Seyid bin Hasan	288	Bahçıvan		1	1	2
Teymurcaki Mustafa	312	Amelmande		1	1	2
Teymurcaki Ali bin Mustafa	313	Amele		3	2	5
Harhalidaki Ahmed Ağa	317	Hamal		3	5	8
Harhalidaki Hasan	319	Hamal		3	1	4
Harhalidaki Ali zevcesi Saniye	318			3		3
Ali Bakaki Ali	320	Kahveci			1	1
Ahmed Hisalaki	322	Kahveci		1	1	2
Memaki Ali	323	Hamal		1	2	3
Jandarma Balasakaki Mehmed	325	Jandarma		3	3	6
Ahmed Efendi	327	Rüsumat ...?			1	1
Caferaki Mehmed	328	Amele			1	1
Caferaki Coraki bin Corı	329	Amele		1	3	4
Turkaki Halil	330	Amele		1	3	4
Kalyoncaki Mehmed	331	Amele		1	1	2
Bölükbaşaki Mehmed	332	Hamal		1	1	2
Yekün	51			97	99	196

Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Alaca Mescid Mahallesi	Rasim bin Ramazan	5	Kahveci		1	1	2
	Kara Dogru Mustafa	17	Gemici		3	3	6
	Azrail Mustafa	26	Kahveci		3	2	5
	Kokoraki İbrahim	27	Amele		5	2	7
	Beylülzâde Teymur Bey	38	Amele		3	3	6
	Evliya İbrahim bin Hüseyin	57	Amele		2	1	3
	Elican oğlu Mustafa	63	Mûtaf		1	2	3
	Çizmecaki Halil bin Ahmed	71	Amele		2	5	7
	Murad oğlu Molla Hüseyin	73	Amele		1	4	5
	Fokutaki? Ali bin Osman	75	Amele		2	2	4
	Tolmadaki Hüsnü	145	Kahveci		1	1	2
	Velutaki Ali	146	Bahçıvan		2	3	5
	Zakiraki Mehmed bin Mazlum	147	Amele		1	1	2
	Bölükbaşaki Halil bin Edhem	151	Amele		1	1	2
	Turkaki Osman bin Ali	152	Amele		1	2	3
	Turhaki Hüseyin bin Osman	153	Hamal		2	1	3

	Cemalaki Mustafa	154	Hamal			4	4
	Kocukaki Mehmed	155	Amele		2	2	4
	Mehmed Şevki Efendi	158	Kâtib		2	2	4
	İladaki Memiş bin Ahmed	160	İskemleci		3	2	5
	İsmail Muşunaki	163	Amele		3	4	7
	Kafulaki Mustafa bin Hüseyin	164	Rençber			1	1
	Yekûn	22			41	49	90
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Câmi-i Kebir Mahallesi	Binaki Ahmed bin Ali	3	Balıkçı		4	2	6
	Ağafaki Razvan bin Ahmed	11	Amele		3	1	4
	Süleymanaki Süleyman bin Süleyman	29	Amele		2	3	5
	Bekirlaki Ali bin Hasan	37	Çoban		3	4	7
	Pervaki Hasan	42			4	4	8
	İzbud Murad Ağa	45	Amelmande		2	1	3
	Mahmud oğlu Balıkçı Enver?	68	Balıkçı		1	2	3
	Memişaki Hüseyin	72	Hamal		2	1	3
	Fescizade Mehmed Bey	73	Kâtib		1	3	4
	Fescizade Hüseyin bey	74	Tahsildar			1	1
	Börekçidaki Hüseyin	94	Bakkal		1	1	2
	Kara Dağlaki Hilmi Ağa	95	Bakkal		1	2	3
	Azban? Oğlu Zeynel	98	Terzi		2	1	3
	Luizaki Tahir Ağa	104	Kahveci		1	2	3
	Mahmud oğlu Mustafa Efendi	105	Bakkal		1	1	2
	Bayagato Hüseyin	106	Balıkçı		3	3	6
	Arnabut oğlu Ahmed	109	Doğramacı		3	3	6
	Hacı Mercan	115	Dellal		3	2	5
	Murad oğlu Edhem	159	Amele		2	2	4
	Sancılaki İbrahim	118	Kuyucu?		6	1	7
	Berber Yaşaki Rauf	148	Eskici		1	1	2
	İbrahim bin Hasan	151	Kuyucu?		1	1	2
	Barka Hüseyin	157	Balıkçı		3	3	6
	Ahmed oğlu Bekir Validesi	177			1	2	3
	İzbut Oğlu Mustafa Efendi	178	Kahveci			1	1
	Bayataki Hüseyin bin Mustafa	178	Amele		1	2	3
	Sideraki İbrahim bin Arif	179	Amelmande		1	1	2
	Lagodaki Arif bin İbrahim	180	Serseri			1	1
	Memişaki Mehmed bin Mehmed	181	Hamal		1	1	2
	Luyidaki Kerimesi Emine	182			1	1	2
	Karlobola? Zevcesi Hanım	183			1	2	3
	Karamanalaki Ali bin Hüseyin	184	Amele		1	3	4
	Serdaraki Mehmed bin Mustafa	185	Amele			1	1
Nazifaki Ahmed Reis	186	Amele			2	2	
Mesudaki Arab Dai	186	Amele		2	3	5	
Halil Kadar bin Mustafa	188	Gemici		2	2	4	
Karunaki Hüseyin	198	Amelmande			1	1	
Emiraki Hüseyin	199	Jandarma			1	1	
Yudokaki Hüseyin	203	Amele			1	1	
Bilkaki Osman	207	Kunduracı		1	2	3	
Ömeraki Hüseyin bin Ömer	208	Amele		1	3	4	
Ali Cemalaki oğlu Ali	209	Amele		2	4	6	
Yekûn	42				65	80	145
Mahalle	Kişi/Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Dağ Mahallesi	Hacı Hasanaki Hasan	21	Amelmande		3	1	4
	Vervaraki İbrahim	41	Berber		2	5	7
	Arab Recep	45	Hamal		2	2	4
	Teymuraki Ahmed	46	Balıkçı			2	2
	Behlülaki Hüseyin	47	Amele		3	1	4

Çavuşaki Hüseyin	48	Tahsisçi	1	1	2
Arab Hayrullah	49	Hamal	4	1	5
Memiş oğlu Hasan	54	Kayıkcı	4	2	6
Halilaki Hüseyin bin Mustafa	56	Amele	2	3	5
Tahir Reis	66	Kayıkcı	3	2	5
Börekçi Dellalaki Hüseyin	71		4	1	5
Çubukçu oğlu Ömer	75	Bıçakçı	3	1	4
Edhem Çavuşaki	97	Kunduracı	1	1	2
Hacı Mustafadaki İbrahim	102	Amelmande	2	2	4
Molla Hasanaki Hüseyin	104	Amele	1	1	2
Yekûn	15		35	26	61
Genel Toplam	184		349	375	724

Tabloda görüldüğü üzere Kuşadası mahallelerinde hane kiralamak yolu ile geçici olarak yerleşen Girit muhaciri sayısı 184 hanede 724 muhacirdir. Toplam muhacir içinde 349 erkek ve 375 kadın muhacir bulunmaktadır. Bunların hane numaraları ile birlikte meslek bilgileri de kayıtlarda yer almıştır. Çocuk kaydının ise yine yer almadığı görülmektedir.

Daha önce Girit muhacirlerinin iskânı için kurulmuş olan Osmaniye köyünde de bir iskân düzenlemesi yapılmıştır. Burada devlet eli ile gerçekleştirilen iskân sonucunda ortaya çıkan tablo aşağıda olduğu gibidir.

Hane	Sanat	Kadın	Erkek	Yekûn
109	-	186	235	421
%100		44,2	55,8	%100

Tabloda görüldüğü üzere Osmaniye köyünde 109 hanede 421 muhacir devlet eliyle iskân edilmiştir. Toplam nüfus içinde kadınların %44,2, erkeklerin %55,8 oranlarına sahip oldukları görülmektedir. Burada yapılan iskânda muhacir isimlerine ve mesleklerine yönelik kayıt tespit edilememiştir. Daha sonraki çalışmalarda bunun üzerine gidilecektir.

Buraya kadar, Kuşadası mahalleleri ve Osmaniye köyünde bulunan Girit muhacirlerinin yerleşim durumları ve miktarları arşiv kayıtlarından hareketle tablo halinde aktarılmıştır. Yine kayıtlarda, muhacirlerin iskân durumları mahalleler bazında ve toplam rakamlar üzerinden verilmiştir. Bu rakamlara ek olarak, tarafımızca yüzdelik (%) oran da eklenmiştir. Bu anlamda, ilk olarak kendi maddi imkânları ile hane satın alıp yerleşen muhacirlerin genel görünümü aşağıda olduğu gibidir.

Mahalle	Hane	Kadın	Erkek	Toplam	Oran%
Alaca Mescid Mahallesi	5	16	10	26	10,8
Câmii-i Atik	19	37	41	78	32,5
Hacı Feyzullah Mahallesi	7	14	18	32	13,3
Türkmen Mahallesi	13	24	24	48	20,0
Câmii-i Kebir Mahallesi	12	19	20	39	16,3
Dağ Mahallesi	4	11	6	17	7,1
Toplam	60	121	119	240	100%

Kuşadası'nın toplam 6 mahallesinde kendi maddi imkânları ile hane satın alarak iskân edilen Girit muhacirleri, %32,5 oranı ile daha çok Câmii-i Atik mahallesinde görülmektedirler. En az Girit muhacirine sahip mahalle ise %7,1 oranı ile Dağ Mahallesi olmuştur.

Kuşadası mahallelerinde hane kiralamak üzere geçici olarak bir hanede kalan Girit muhacirlerinin mahallelere göre dağılımı ve oranları ise aşağıdaki tabloda görüldüğü gibidir.

Mahalle	Hane	Kadın	Erkek	Toplam	Oran%
Alaca Mescid Mahallesi	22	41	49	90	12,4
Câmii-i Atik	51	97	99	196	27,1
Hacı Feyzullah Mahallesi	17	34	39	73	10,1
Türkmen Mahallesi	37	77	82	159	22,0

³⁹ B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:18, 30 Temmuz 1322/12 Ağustos 1906.

⁴⁰ B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:18, 30 Temmuz 1322/12 Ağustos 1906.

Câmii-i Kebir Mahallesi	42	65	80	145	20,0
Dağ Mahallesi	15	35	26	61	8,4
Toplam	184	349	375	724	100%

Kuşadası'nın toplam 6 mahallesinde bir hane kiralarak geçici olarak bir hanede kalan Girit muhacirleri, %27,1 oranıyla daha çok Câmii-i Atik mahallesinde görülmektedir. En az Girit muhacirine sahip mahalle ise %8,4 oranıyla yine Dağ Mahallesi olmuştur.

Bu grupta yer alan Girit muhacirlerinin detaylı bir tablosu da kayıtlarda görülmektedir. Bu tabloda farklı olarak, çocuk nüfus miktarının da yer aldığı görülmektedir. İlgili tablo aşağıda olduğu gibidir.

Mahalleler	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam	Oran%
Alaca Mescid Mahallesi	26	31	33	90	12,4
Câmii-i Atik	57	66	73	196	27,1
Hacı Feyzullah Mahallesi	17	27	29	73	10,1
Türkmen Mahallesi	52	51	56	159	22
Câmii-i Kebir Mahallesi	42	46	57	145	20
Dağ Mahallesi	20	22	19	61	8,4
Toplam	214	243	267	724	100%
Oran%	29,6	33,6	36,9	100%	

Bu grupta yer alan toplam 724 Girit muhaciri içinde erkeklerin %36,9, kadınların %33,6 ve çocukların %29,6 oranına sahip oldukları görülmektedir. Bu tabloda miktarları verilen muhacir çocuklarının özellikle Câmii-i Atik ve Türkmen mahallelerinde sayıca fazla oldukları tespit edilmektedir. Onlar da anne ve babaları gibi bu göç sürecinin içerisinde hayat mücadelesi vermişlerdir.

Kuşadası mahallelerinde ve Osmaniye köyünde bulunan Girit muhacirlerinin yerleşme durumlarına göre yani meskûn ve gayrimeskûn hallerine göre genel bir tabloda görünümü ise şu şekilde ortaya çıkmaktadır.

Yerleşim Durumu	Hane Sayısı	Kadın	Erkek	Genel Toplam	Oran%
Devlet Tarafından Osmaniye Karyesinde İskân Edilmiş Olan Muhacirler	109	186	235	421	30,4
Kuşadası Mahallerinde Kendi İmkânları İle Hane Satın Alıp Yerleşen Girit Muhacirleri (meskûn)	60	121	119	240	17,3
Kuşadası Mahallerinde Kiralamış Oldukları Hanelerde Geçici Olarak Kalan Girit Muhacirleri (Gayrimeskûn)	184	349	375	724	52,3
Meskûn ve Gayrimeskûn Toplam Muhacir Miktarı	353	656	729	1385	100%
Oran%		47,4	52,6	100%	

12 Ağustos 1906 tarihli arşiv kaydına göre Kuşadası'nda bulunan Girit muhacirlerinin yerleşim durumları ve miktarları yukarıdaki tabloda olduğu gibidir. Kuşadası'nda bulunan Girit muhaciri sayısı toplam 1385'dir. Toplam muhacir sayısı içerisinde 656 muhacir kadın ve 729 muhacir ise erkektir.

Yerleşim yerlerine ve durumuna göre bir değerlendirme yaptığımızda, Girit muhacirlerinin %30,4'lük oranı Osmaniye köyünde devlet ile iskân edilmişlerdir. Geriye kalan %69,6'lık oranı ise Kuşadası mahallelerinde iskân edilmiş veya geçici olarak kirada bulunmaktadır. Dolayısıyla toplam nüfusun yarısından fazlası Kuşadası merkezinde bulunmaktadır. Yerleşim durumlarına baktığımızda ise Kuşadası mahallelerinde Girit muhacirlerinin %52,3'ü henüz bir haneye iskân edilememiştir. Bu muhacirler kendi imkânları ile hane kiralama yoluna gitmişlerdir. %17,3 oranına sahip az sayıda muhacir ise kendi imkânları ile hane satın almış ve bu hanelere iskân olunmuşlardır. Dolayısıyla maddi yönden hali vakti yerinde olan muhacirler hane sahibi olma imkânına erişmişlerdir. Diğer taraftan hala iskân edilmeyi bekleyen muhacirler bulunmaktadır.

Kira vermek suretiyle geçici olarak bir hanede bulunan 724 muhacir içinde işe muhtaç durumda olanlar bulunmaktadır. Bunlarla ilgili bir tespit çalışması yapılmış ve muhtaç durumda olan muhacirlerin hane numaraları ve isimleri kaydedilmiştir. Şu durumda Kuşadası mahallelerinde işe muhtaç durumda olan 34 erkek, 44 kadın ve 45 çocuk olmak üzere 123 Girit muhaciri bulunmaktadır. İlgili tablo aşağıda olduğu gibidir.

⁴¹ B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:18, 30 Temmuz 1322/12 Ağustos 1906.

⁴² B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:18, 30 Temmuz 1322/12 Ağustos 1906.

Mahalle	Kişi/ Hane Reisi	Hane No	Sanatı	Çocuk	Kadın	Erkek	Toplam
Hacı Feyzullah Mahallesi	Balbanaki Hüseyin	12		2	2	1	5
	Kandilaki oğlu Halil	44			1	1	2
	Derviş oğlu Kafula?	65			1	3	4
	Cafer bin Çelebi	132		2	2	1	5
	Hocaki Salih	101		2	2	1	5
	Hafızaki Osman Ali	155			1	1	2
Câmi-i Kebir Mahallesi	Ağakaki Razvan bin Ahmed	11		1	2	1	4
	İzbuta Murad Ağa	45			2	1	3
	Babagano Hüseyin	106		4	1	1	6
	Ahmed oğlu Bekir Validesi	177		1	1	1	3
	Sideraki İbrahim	179			1	1	2
	Lagodaki Arif	180				1	1
	Luyidaki Kerimesi Emine	182		1	1	0	2
	Serdaraki Mehmed bin Mustafa	185				1	1
Karunaki Hüseyin	198				1	1	
Dağ Mahallesi	Hacı Hasanaki Hasan	21		1	2	1	4
Alaca Mescid Mahallesi	Kahveci Azrail	26		3	1	1	5
	Kokoraki İbrahim	27		4	2	1	7
	Evliya İbrahim	57		3	2	2	7
	Velutaki Ali	146		3	1	2	6
	Zakiraki Mehmed	147			1	1	2
	Turkaki Osman	152			1	2	3
	Cemalaki Mustafa	154		3		1	4
Türkmen Mahallesi	Giridli Mehmed Zevcesi	66		3	3	0	6
	Salih Kızı	87		2	2		4
	Binaki Çiğerci Hasan	223		2	1	1	4
Câmi-i Atik Mahallesi	Gemici Mustafa Reis	177		2	2	2	6
	Yunusaki Balıkçı Mehmed	276		2	2	1	5
	Berberaki Hamal Receb	279			3	1	4
	Harhalidaki Ali Zevcesi	318		2	1		3
	Harhalidaki Hamal Hasan	319		2	1	1	4
Toplam				45	44	34	123
Mahallelerde bundan başka işe yardımına muhtaç muhacirin bulunmadığı tasdik olunur. 30 Temmuz 1322/12 Ağustos 1906							

Kuşadası mahallelerinde bulunan Girit muhacirlerinin isimlerinin yanında aile isimlerinin de kayıtlarda yer aldığı görülmektedir. Bununla ilgili olarak yapılan inceleme sonucunda 183 tane aile ismi tespit edilmiştir. Bu aile isimleri ile ilgili tablo aşağıda görüldüğü gibidir.

Tablo 10. Kuşadası Girit Muhacirlerine Ait Tespit Edilen Aile İsimleri					
Aile İsmi	Hane Sayısı	Aile İsmi	Hane Sayısı	Aile İsmi	Hane Sayısı
Ağafaki	1	Halilaki	1	Mustafaki	1
Alaki	2	Halimboraki?	1	Muşunaki	1
Bakaki	1	Harhalidaki	3	Mutasarrudaki?	1
Balacakaki	1	Hasanyaki	1	Nazifaki	1
Balbanaki	1	Helvacaki	1	Numanaki	1
Bayataki	1	Hısalaki	1	Numanoğlu	1
Bayraktaroğlu	1	Hocakaki	1	Okıdaki	1
Bayram Osmanaki	1	Hocaki	1	Osmanaki	1
Bayramaki	1	İladaki	1	Ömeraki	1
Bayuspaki	1	İmamaki	1	Perişanaki	3

Behlülaki	5	İvazaki	1	Pervaki	1
Bekirlaki	2	İzbutoğlu	1	Razvanaki	3
Bekiroğlu	1	Kadioğlu	2	Sakadaki	1
Beladinaki	1	Kadikadaki	1	Sakalaki	1
Berber Yaşaki	1	Kafulaki	1	Salihlaki	1
Berberaki	3	Kalburcaki	1	Sancılaki	1
Berişraki	1	Kalyoncaki	1	Semerci Mustafaki	1
Beylülzâde	1	Kandilaki	1	Serdaraki	2
Bilkaki	1	Kandilakinaki	1	Seyid Efendioğlu	1
Binaki	2	Kantarcaki	1	Sideraki	1
Bölükbaşaki	2	Kara Dağlaki	1	Sonyaki	1
Börekçidaki	1	Karabataki	1	Sulaki	1
Caferaki	1	Karamanalaki	1	Suyaşaki	1
Caferaki Coraki	1	Karunaki	1	Süleymanaki	1
Cemalaki	3	Kavalaki	1	Tabaşaki	1
Curaki	2	Kocukaki	1	Tatbikaki?	1
Çavuşaki	3	Kokoraki	1	Teymuraki	1
Çizmecaki	1	Kopaki	1	Teymurcaki	3
Çorbacaki	1	Kuyudanaki	1	Tolmadaki	1
Çubukçuoğlu	1	Lagodaki	1	Tosunaki	1
Dellalaki	2	Latoraki?	1	Turkaki	3
Demlaki?	1	Luizaki	1	Vasalaki	1
Dervişaki	1	Luyidaki	1	Veltodaki	1
Diklaki	2	Mazlumaki	2	Velutaki	2
Dilaki	1	Memaki	1	Vervaraki	1
Emiraki	1	Memişaki	4	Yavaşaki	1
Evliyaoglu	1	Memişoğlu	1	Yelükiyati?	1
Fermaki	3	Merayotaki?	2	Yobraki?	1
Fetidsaki?	1	Mesudaki	1	Yorgancaki	2
Fizaki	1	Mezpotaki	1	Yudokaki	1
Fokutaki?	1	Mısırlı oğlu	1	Yunusaki	1
Hacı Hasanaki	2	Mıçraki	1	Zakiraki	1
Hacı Hüseyinaki	1	Molla Hasanaki	1	Zaryanaki	1
Hacı Mustafadaki	1	Molla Mehmedaki	1	Zikalaki?	2
Hacı Şerifzâde	1	Mollazaki	2	Zirnaki	1
Haftızaki	1	Muhasebecaki	1	Toplam	183
Hakıraki?	2	Musanaki	1		
Halil Hâki Efendi	1	Mustafadaki	1		

Aile isimleri içerisinde sayıca ön plana çıkan aileler Behlülaki, Memişaki, Çavuşaki, Berberaki, Cemalaki, Teymurcaki, Fermaki aileleridir. Bu aile isimleri özellikle bugün atalarının izlerini sürmek isteyen muhacir torunları için önemli ipuçları sunmaktadır. Geçmiş ile gelecek arasında bağın kurulmasında önemli verilerdir.

Yine sosyal anlamda aile isimlerinin yanında meslekler de önemlidir. Kuşadası'na gelen Girit muhacirlerinin mesleklerine dair kaydın tutulması, onların uğraşlarını ve dolayısıyla ekonomik yapıyı görmemiz adına önemli veriler sunmaktadır. Girit muhacirlerinin sahip oldukları mesleklerle ilgili tablo aşağıda olduğu gibidir.

Tablo 11. Kuşadası Girit Muhacirlerine Ait Tespit Edilen Meslekler					
Meslek	Hane Sayısı	Oran(%)	Meslek	Hane Sayısı	Oran(%)
Amele	106	46,5	Jandarma	1	0,4
Amelmande	9	3,9	Kahveci	13	5,7
Bahçıvan	9	3,9	Kasab	5	2,2
Bakkal	13	5,7	Kâtib	4	1,8
Balıkçı	9	3,9	Kayıkçı	3	1,3
Berber	4	1,8	Kunduracı	6	2,6
Bıçakçı	1	0,4	Kuyucu?	2	0,9
Çoban	3	1,3	Mûtaf	1	0,4
Debbak(Debbağ)	1	0,4	Muzaf	1	0,4
Dellal	1	0,4	Pabuççu	1	0,4
Doğramacı	1	0,4	Rençber	3	1,3
Eskici	3	1,3	Rüsumat ...?	1	0,4
Faturacı?	1	0,4	Semerci	1	0,4
Fırıncı	1	0,4	Serseri	1	0,4
Gemici	4	1,8	Tahsildar	1	0,4
Hamal	12	5,3	Tahsisçi	1	0,4
İmam	1	0,4	Terzi	1	0,4
İskemleci	1	0,4	Ticaretçi	1	0,4
İşçi	1	0,4	Toplam	228	100,0

Tabloda görüldüğü üzere Girit muhacirlerine ait 228 adet meslek kaydı tespit edilmiştir. Bu mesleklerin daha çok esnaf ve emekçi guruplarına dair olduğu görülmektedir. Emekçi gurup içinde özellikle %46,5 oranı ile amele ve %5,3 oranı ile Hamal meslekleri dikkat çekmektedir. Esnaf gurubunun içinde ise %5,7 oranları ile Bakkal ve Kahveci meslekleri ön plana çıkmaktadır. Meslek erbabının yanında bir iş göremeyen yani amelmande olan bir kesim de bulunmaktadır. Dolayısıyla Kuşadası'nda bulunan Girit muhacirlerinin mesleki durumlarının kötü olmadığı ve önemli meslek guruplarını ihtiva ettikleri görülmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

12 Ağustos 1906 tarihinde Kuşadası'nda Girit muhacirleri için bir iskân düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenlemede Kuşadası merkezinde bulunan mahalleler ve Osmaniye köyü esas alınmıştır. Kuşadası'nın Alaca Mescit, Câmii-i Atik, Câmii-i Kebir, Hacı Feyzullah, Dağ ve Türkmen mahallelerinde meskûn, gayrimeskûn veya kirada kalanlar olmak üzere isimleri ve meslekleri ile birlikte muhacirler kaydedilmiştir. Toplam muhacir sayısı 1385'dir. Bunlardan 421 muhacir devlet eli ile Osmaniye köyüne yerleştirilmiş, 240 muhacir kendi maddi imkânları ile hane satın almış ve 724 muhacir ise kirada olup henüz bir haneye yerleştirilememiştir.

Bu düzenlemede, hane sahibi olan muhacirler ile henüz geçici olarak kirada oturan muhacirlerin isimleri, aile isimleri ve meslekleri kaydedilmiştir. Bu bilgiler, özellikle bugün hala Kuşadası mahallelerinde yaşayan Girit muhaciri torunlarının, atalarının izlerini sürmeleri açısından çok önemlidir. Onların geçmişle bağ kurmalarında önemli kayıtlardır.

Bu düzenlemeden sonraki tarihlerde de Girit muhacirlerinin iskânı ile ilgili faaliyetlerin devam ettiği görülmektedir. 6 Kânunusani 1911 tarihli ahenk gazetesinde, Kuşadası'nın Osmaniye karyesine 100 kadar ev yapılarak Girit'ten gelen göçmenlerin iskân edildiği belirtilmektedir. Bütün bu çalışmalara rağmen Kuşadası'nda misafir olarak bulunan Girit muhacirlerinin büyük bir kısmı iskân edilememiştir. Daha sonraki yıllarda İzmir ve Kuşadası'na gelen göçmen sayısı artmaya devam etmiştir.⁴³ Nitekim 11 Mart 1912'de 150, 18 Mart 1912'de 40 kişilik bir göçmen kafesi daha gelmiştir. Bu sayının artmasında, Girit'in İzmir'e yakın olması ve İzmir üzerinden Anadolu'nun diğer vilayetlerine göçmen sevkîyatının yapıyor olması önemli rol oynamıştır.⁴⁴ Bugün hala Kuşadası mahallelerinde Girit muhacirlerinin torunları yaşamaktadır.

Her göçmen gurubunda olduğu gibi Girit göçmenlerinin de kendine mahsus yerel adetleri, kültürü ve dünya görüşleri ve farklı siyasi tarihi tecrübeleri vardır. Üstelik yeni geldikleri Anadolu toplumu ile

⁴³S. Tabak, *a.g.m.*, s. 531.

⁴⁴N. Belen, *a.g.t.*, s. 101.

birçok ortak inançları, adetleri paylaşmış olmalarına rağmen göçmenler yerel Girit kültürüne sahip olmuşlardır.

Girit muhacirlerine tarımsal faaliyetlerde bulunmaları adına zirai alet, çift hayvanı, tohumluk buğday yardımları yapılmıştır. Bu yardımlarla birlikte muhacirler, boş olan arazilerin tarıma kazandırılmasında önemli rol oynamışlardır. Tarımın gelişmesinde, özellikle sebze ve meyveciliğin gelişmesinde etkili olmuşlardır. Kuşadası merkezde yerleştirilen muhacirler ise el sanatlarının ve ticaretin gelişmesine katkı sağlamışlardır. Kısacası, bu göç hareketinin özelde Kuşadası'nın genelde Anadolu'nun ekonomisinin canlanmasında ve giyim, yemek kültürünün çeşitlenmesinde önemli etkilerinin olduğu şüphesizdir.

KAYNAKÇA

Arşiv Vesikaları

B.O.A., A. MKT. MHM. Dosya No: 525/Gömlek No: 30, 23 Cemazeyilahir 1322/4 Eylül 1904.

BOA., DH. MKT. PRK., Dosya No: 2166/Gömlek No: 81, 1 Mayıs 1315/ 13 Mayıs 1899.

BOA., Y. PRK. MYD., Dosya No: 22/Gömlek No: 55, 2 Teşrinievvel 1315/14 Ekim 1899.

BOA., DH. MHC., Dosya No: 22/Gömlek No: 90, 23 Teşrinisanı 1315/ 5 Aralık 1899.

B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:2, 13 Temmuz 1322/26 Temmuz 1906.

B.O.A., DH. MHC., Dosya No: 68/Gömlek No:18, 30 Temmuz 1322/12 Ağustos 1906.

Sürelî Yayınlar

Ahenk, Sayı: 1155, 25 Mayıs 1316/7 Haziran 1900.

Ahenk, Sayı: 1035, 26 Kânunuevvel 1315/7 Ocak 1900.

Ahenk, Sayı: 1015, 3 Kânunuevvel 1315/15 Aralık 1899.

Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, Sene-i Maliye 1326.

Araştırma Eserler

AKKAYAN, Taylan (1979). *Göç ve Değişme*, İstanbul Üniv. Edebiyat Fak. Yay. No: 2573, İstanbul.

-----, (2002). "Türkiye'de İç Göçler ve Sorunlar", *Antropoloji*, Ankara Üniv. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Sayı: 15, s. 29-61.

BAYKARA, Tuncer (1988). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, I, Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara.

BELEN, Nezahat (2004). *1900-1973 Yılları Arasında Kuşadası'nın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Tarihi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı, İzmir.

ÇAVUŞOĞLU, Halim (2007). "Yugoslavya-Makedonya Topraklarından Türkiye'ye Göçler ve Nedenleri", *bilig*, Bahar 2007/Sayı: 41, Ankara, s. 123-154.

Dışişleri Bakanlığı, (1969). *Dış Türkler (Belgeler)*, T.C. Dışişleri Bakanlığı AZEM Dairesi, Ankara.

İÇDUYGU, A. - ÜNALAN, T. (1998). *Türkiye'de İç Göç*, İstanbul.

İPEK, Nedim (1884). *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, Ankara.

KOCACIK, Faruk (1997). "1878-1900 Yıllarında Balkanlar'dan Anadolu'ya Yönelik Göçlerin Anadolu'daki Sürekli Yerleşme Yerleri ve Toplumsal Yapıya Etkileri", *II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Toplum ve Göç (20-22 Kasım 1996, Mersin)*, Ankara, 137-146.

MUTLUER, Mustafa (2003). *Uluslararası Göçler ve Türkiye: Kuramsal ve Ampirik Bir Alan Araştırması-Denizli/Tavas-*, İstanbul.

ÖZTÜRK, A. Adil (2001). "Balkanlar'dan ve Girit'ten Kuşadası'na Göçler", *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyum Bildirileri (23-26 Şubat 2000)*, Edit. Dr. A. Şerifoğlu, İzmir.

POPOVIĆ, Aleksandre (1995). *Balkanlar'da İslam*, (Türkçesi: Komisyon), İstanbul.

SAMİ, Şemsettin (1314). "Kuşadası Maddesi", *Kamusu'l-Âlam*, Cilt V, İstanbul, s. 3740.

SEPETÇİOĞLU, Tuncay Ercan (2011). *Girit'ten Anadolu'ya Gelen Göçmen Bir Topluluğun Etnotarihsel Analizi: Davutlar Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Halkbilim Anabilim Dalı, Ankara.

SOMEL, Selçuk Akşin (1997). "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Kimliği", *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, (Haz: Nuri Bilgin), İstanbul, s. 71-83.

ŞAHİN, Cengiz (2001). "Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Kuramsal Bir İnceleme", *Gazi Üniv. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, s. 57-67.

ŞİMŞİR, Bilal (1987). "Bulgaristan Türkleri ve Göç Sorunu", *Bulgaristan'da Türk Varlığı Bildiriler (7 Haziran 1985)*, Ankara.

Türkiye'nin Göç Tarihi, 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler, (2015). (Derleyenler: M. Murat Erdoğan-Ayhan Kaya), İstanbul.

TABAK, Serap (2010). "Kuşadası Kazası'nın 1909-1914 Arası Sosyal ve Ekonomik Yapısı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt/Volume XXV, Sayı/Number 2, Aralık/December, s. 527-546.

TEKELİ, İlhan (2013). *Göç ve Ötesi*, İstanbul.

----- (1990). "Osmanlı İmparatorluğu'ndan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân Sorunu", *Toplum ve Bilim*, Sayı:50, Yaz, İstanbul, s. 49-71.

YENEROĞLU, Elif (2001). "Aydın Vilayeti Salnamelerinde Kuşadası Kazası", *Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu Kitabı (23-26.02.2000, Kuşadası)*, s. 219-224

Ekler

Ek-1. Muhacirlerin, İskân Komisyonuna sunmuş oldukları arzuhalin orijinal hali.

